

Izbaja vsaki četrtak,
Velja s poštnino vred in
v Mariboru s pošiljanjem
na dom
na celo leto . 3 fl.
" pol leta . 1 fl. 50 k.
" 1/4 . — fl. 80 k.
Brez pošiljanja na dom
za celo leto . 2 fl. 50 k.
" pol leta . 1 fl. 30 k.
" 1/4 . — fl. 70 k.
Posamezni listi se dobijo
pri knjigarju Novaku na
velikem trgu za 5 k.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

Podučiven list za slovensko ljudstvo.

„Poduk v gospodarstvu bogati deželo.“

Naročnino sprejema vred-
ništvo v Mariboru.

Rokopisi se ne vračajo,
neplačani listi ne
prijemajo.

Oznanila se prijemajo in
plača se za navadno vrstico
če se oznanilo natisne en-
krat, 10 kr., če dvakrat,
15 kr., če trikrat 20 kr.,
in vsakokrat za kolek 30 k.

Štv. 4.

V Mariboru 27. januarja 1870.

Tečaj IV.

Knjižica dr. Adolfa Fischhofa.

(Dalje.)

O Švajci

pravi dr. A. Fischhof, da je republikanska Avstrija v mali meri, Avstrija pa je monarhična Švajca v veliki meri. Švajca se je začela blizu takrat kakor Avstrija, ni več namreč razločka, kakor samo 25 let. Obe državi, ki boste kmalu 600 let stari, ste izrastli iz Nemčije in ste postali poznej samostalne. V Avstriji ni samo en narod in ni samo ena dežela, obe ste zmes več narodov in več dežel, ki so se po času deloma na mirni poti, deloma pa po vojnih pridobitvah združile, in ki so vkljub ti zvezi narodno zavest in deželno posebnost ohranile. V obeh državah so bile mnogokrat državopravne homatije tudi v Švajci, v kateri bivajo Nemci, Lahi in Francozi, so bili narodni razpori, tudi v Švajci so bili boji; kakor je Bachovo stisnol Avstrijo pod eno kopito, tako je Švajca morala nositi francoski jarem, dokler se ni leta 1803 ustanovila federalistična ustava. Leta 1848 se je tudi vnela prekucija v Švajci, sklical se je vendar osnovni zbor, v katerem so priprosti mestjani in kmetje ustanovili sedajno švicarsko ustavo, ki je tako izvrstna, da ji kmalo ni para, — vse dežele in narodi so v zvezo stopili z enakimi pravicami, in srečna je zdaj ta država brez centralistične modrosti, brez stalne armade, in skoro brez vsakega dolga; za vojaške dolge potrebuje zlo malo! Le za nekatere zadeve ima skupno vlado, v vseh drugih zadevah pa vlada 25 kantonov samostojno, vsak za se, ker se noben narod ne dotekne pravice drugega naroda, zato ni nobenega prepira med njimi, vsak ima, kar mu gre, in Bog ne daj, da bi ondi Nemci svoj jezik in svojo kulturo vsilili drugim.

Pisatelj stavi po vsem tem Švajco v izgled Avstriji, in ko ometuje nekatere ugovore, pride do tega, da reče: državi (središču) naj se pusti gospodarstvo, deželam pa samostojno vladstvo. To mora biti geslo avstrijskim državnikom.

Osem narodov je zastopano v državnem zboru dunajskem (Nemci, Italijani, Rumuni, Poljaki, Rusini, Čehi, Slovenci in Srbi dalmatinski). Ravnopravnost bi tedaj zahtevala, da bi se govorilo v državnem zboru v vseh teh jezikih in delale postave, ker pa pri taki babilonski jezični zmešnjavi ne bi bilo mogoče zborovanje, zato je obveljal nemški jezik za govore in postavodajstvo; ali ni obveljal po sili postavni, obveljal je le po sili okolščin. Ali pa v tej, čeravno le moralni jezični sili, ni v nič devanje vseh drugih narodov? Ali se ne čutijo razžaljene zato, da jih zastopniki, kedar stopijo v zbornico — kjer se opravlja državljana najvišje opravilstvo, namreč postavodajstvo — morajo v predvorani popustiti jezik tistega naroda, katerega oni zastopajo in morajo vse svoje misli in čutje obleči v obleko tujega jezika.

Ali tedaj ne bi bilo bolje, po izgledu Švajce omejiti obravnave v središnjem zboru edino le na take zadeve, ktere so skupne vsem narodom in ktere se v skupnem zboru najkoristnejše izgotoviti dajo? — Ako se v taki skupščini govori nemški, se nihče ne bo čutil razžaljenega, kakor se ne čutijo razžaljene diplomati najbolj ponosnih narodov, da v mednarodnem občenju velja le en jezik, namreč francoski.

Naroda vzeti njegov jezik v okrožju njegovega delova-

nja, je toliko, kakor narodu vzeti narodni organ, mišljenja njegovega. „Pa saj se postave predstavljajo v vse jezike!“ poreče kdo. Ali na to moramo odgovoriti, da prestava in izvirnik ni vse eno; ako hoče prestava živa biti in oživeti, se ne sme mehanično vezati na besede tujega jezika.

Nemcev je la samo četrti del v Avstriji in na Oger-skem, tedaj ne veljajo primere, ki jih delajo enostranski nemškutarji z drugimi državami, češ, tudi drugod velja le en jezik v postavodajstvu. Da je ta ugovor piškav oreh, dokazuje dr. Fischhof s tem, da navaja razmere narodov v drugih državah. Na Pruskem — pravi — vlada nemški jezik, ali v Prusiji (Prajzovskem) je med 18 1/2 milijoni prebivalcev, 16 milijonov Nemcev, le 2 1/2 milijona je Nenemcev. Rusija šteje okolo 77 milijonov duš, 53 1/2 milijonov pa je Rusov, zato je vladni jezik ruski; na Francoskem je okoli 38 milijonov prebivalcev, ali 32 1/2 milijonov je Francozov, zato je francoski jezik vladni; — na Angleškem je 29 milijonov prebivalcev, 22 milijonov pa je Angležev, in zato je glavni jezik angleški. V Avstriji pa so vse druge številke: cela Avstrija ima le 8 1/2 milijona Nemcev, 26 1/2 milijonov Nenemcev. Ali tedaj v takih razmerah mora Avstrija ponemčiti vse nenemške narode? ali sme? Polovičarska je bila dozda avstrijska politika; ona je nekoliko narodnih pravic dovoljevala narodom, pa po tem hipoma vstavila na višjih mestih! To ni pametno, pa tudi ni pravično. Narod, kateremu se nekaj ponuja, hoče imeti vse, in s tem, da se mu nekaj dovoljuje, kaže se ravno, da ima pravico do vsega.

(Dalje prih.)

Gospodarske stvari.

Umni sadjorejec.

(Dalje.)

Jablane.

11. Car Aleksander (Kaiser Alexander) raste povsod, na polju in v vrtih, kjer se sadi, samo da ima zavetja, kamor vihte ne pridejo. Sad je velik, pisan, ki v jeseni dozori; jabelko je prekoredne lepote, ki se ga oko napiti ne more, in je jako veliko; dobro za vžitek, izvrstno pa za gospodarsko rabo.

12. Beli kardinal (geflammer, weisser Kardinal) se sadi po brežinah, vrtih in polju; še celo po severnih krajih dobro stori. Sad je lep, velik pisan, ki je v jeseni zrel; dober za prodajo, okusen za jed, še boljši pa za razne gospodarske potrebe.

13. Pariški ramborski kosmač (Pariser Rambourreinette), raste čvrsto po visokih krajih, vrtih, polju in ob stezah; drevo dolgo cveti v enomer in rado rodi. Sad je jako velik, temeljno barvan in v jeseni dozori. Jabelko je največje vrednosti, izvrstno za jed, in ravno tako za gospodarstvo in jabelčnik.

14. Zlatnik (Goldzangapfel), raste povsod po brežjih, vrtih in polju; drevo je rodovitno in lepega odrastka; Sad je velik, temeljno barvan, zimski; jabelko prekoredno. Izvrstno za vžitek, za jabelčnik in gospodarsko rabo.

15. Sorgolet (Reinette von Sorgoliet), se sadi po višinah, polju in ob potih; drevo je zlo rodovitno in dolge trpežnosti. Sad na drevesu ni mikaven, sicer pa zimski,

velik, temeljno barvan in velike vrednosti; izvrsten za jed, jabelčnik in sploh gospodarstvo.

16. Zlata kraljična (Goldgelbe Sommerreinette), se sadi po brežinah, polju in ob stezah; pozno cvete, močno raste, in je silno rodovitna. Sad je v pozni jeseni zrel, srednje velikosti, temeljno barvan, dober za jed, jako dober za jabelčnik in gospodarstvo.

17. Gazdnek (Gaesdonker Goldreinette) raste po višinah, polju in ob potih; drevo je prekodredne rodovitnosti, lepega odrastka, toda na preveč severnem kraju sad zadost popolno ne dozori; je zimski, majhen, nekoliko rudečkast. Iz tega sadu se prve vrste jabelčnik dela, je tudi izvrsten za vžitek in sploh za gospodarsko rabo.

18. Žlahtni boršic (edler Winterborsdorfer), sadi se po bregih, polju in ob stezah; toda rodi najraje v težki zemlji, cveti pa pozno. Sad je zimski, majhen, rujavkast, izvrsten za jed, jabelčnik in gospodarstvo.

19. Čebular (Zwiebelborsdorfer) raste po brežinah, na ravnam in ob stezah; drevo pozno cvete in rado rodi. Sad je zimski, bolj večji ko majhni, temeljno barvan; dober za jed, še boljši za jabelčnik in gospodarstvo.

20. Borsovaška kraljična (Borsdorfer Reinette) se sadi po višinah, polju in ob potih; drevo je velike vrednosti posebno za tiste kraje, kjer ostri vetrovi pihajo, pozno cvete in je jako rodovitno. Sad je majhen, zimski, temeljno barvan, ki zdrži leto dni hranjen; je dober za jed, še boljši za jabelčnik, pa tudi v razno rabo pri gospodarstvu zelo dober.

21. Muškatnik (Muskat-Reinette) raste po vrtilih, polju in bregih; v peščenini se drevesa rak loti. Sad je zimski, srednje velikosti, pisan, po ostrih krajih bolj nežni dozori, ki da izvrstno jed, jabelčnik, in je za vsako gospodarsko rabo.

22. Karmelit (Carmeliter-Reinette) se sadi po bregih, vrtilih in ob stezah. Drevo stori okrogel vrh. Sad je zimski, srednje velikosti, kdaj nekoliko pisan, je velike vrednosti in jako čistan, izvrsten za vžitek, jabelčnik in gospodarstvo.

23. Krona (Kronen-Reinette) raste po brežinah; vrtilih in ob potih; drevesce je v drevesnici nekoliko čutljivo, potlej pa trpežno in zelo rodovitno. Sad je zimski, velik, malo pisan; prav dober za jed, jabelčnik in gospodarsko rabo.

24. Langtonov dobrin (Langton's Sondergleichen), sadi se po bregih, vrtilih in polju. Drevo je že od mladosti jako rodovitno. Sad v jeseni dozori, je velik, pisan, jabelko prav lepo in koj za jed, dobrega okusa, še boljše za jabelčnik in gospodarske potrebe. (Dalje prih.)

Kaj je storiti da za volčičem bolene krave hitro ozdravijo in spet mleko dajo?

Ko smo lani v jeseni v 45. listu „Slov. Gospodarja“ opisali govejo kugo volčič, smo proti koncu tudi oznanili, kako je neka gospodarica svoje bolene krave s tem hitro ozdravila, da jim je dajala za piti ječmenovo vodo nekoliko z moko prežgano.

Zdaj spet piše neka gospa, da je one vrstice čitala in se tudi poslužila onega istega pomočka in sicer z dobrim uspehom. Piše pa takole: „Kuga je v našem hlevu že bila celo pri koncu, ali vse krave so izgubile mleko popolnoma in niso mogle vstati. V tej zadregi smo jim dajali ječmenovo vodo ravno tako, kakor je to popisala lani neka gospodarica. Uspeh je bil nepričakovan in se je že prikazal tretji dan. Od onega časa so krave popolnoma zdrave in dajejo še več mleka kakor prej. Kuhani ječmen jim pa še zdaj dajem in sicer vsak dan na pol funta.“

Ker še zmirom v naših krajih vlada kuga volčič, smo še enkrat našim bralcem oznanili ta izvrsten pomoček pri tej bolezni.

Zgodovinski spomini.

(Priobčuje J. M.)

2.

Nemškutarji pred 180 leti.

Znano je iz zgodovine, da je bil nekdanj velik del sedajne severne Nemčije slovenski. Slovani so bili ali z

silo ali zvižajo, naj bolj pa po lastni malomarnosti ponemčeni. Kako se je to z zadnjimi ostanki slovanskega prebivalstva pred 180 leti godilo, poroča nam Christian Henning okoli 1690 pastor v Wustrovu na Meklenburškem. O tamošnjih Slovanih in njihovem jeziku pred in za svojih časov piše tako-le: „Za pridigarja tega kraja postavljen si prizadevam nekoliko spisov narodovega jezika v roke dobiti. Pa vse zastonj. Lahko, ker, kolikor vsaj jaz vem, se v tem jeziku nikdar ni nič pisalo, pa tudi pisati ne moglo, ker v prejšnjih časih nikdo tega ljudstva ni znal niti brati niti pisati. Izobraženi po očetu ali materi ali po obeh slovanskega rodu so to navlašč zatajevali nehoté se ovaditi, da so slovanske krvi. Steli so si to v sramoto in tujeem mogoče zakrivali. Tujci pa so še manj na povzdigo jezikovo mislili brez dvombe spoznavši, da si z takim delom ne pridobi ne dobička ne časti. Pridige starega učenika Bruna po pravici imenovanega blagovestnik Meklenburških Slovanov v tem jeziku govorjeni in spisani niso več najti. Neprecenljiv ostanek starodavnosti! Ko se nič ni dalo pisane najti, nabral sem nekoliko zanimivih stvari še živih običajev in vrah tukajšnjih Slovanov hoté jih primerjati običajem in obredom drugih malikovavskih narodov, in dati jih z opombami med svet. Ali vse mi je vpelil požar l. 1691. Pozneje sem se seznanil z raznimi imenitneži razodvajajočimi posebno željo kaj od tega jezika videti. Nekteri so si dali celo ljudi pred se poklicati in so jih izpraševali o jeziku in posamezne besede iz njihovih ust si zapisali. To mi je dremajočo željo po tem jeziku sopet zbudilo in skušal sem lastni in drugih želji vstreči. Bilo je sicer težavno in zdelo se mi je, da sem se praznega dela lotil. Prvič mi noben Slovan ni hotel obstati da še kaj maternega jezika zna, bojé se, da ga hočem prašaje ga zasmehovati in sramotiti. Vrh tega so bili sami priprosti kmeti, ki sploh tako malo vejo o razlogih te ali one besede kaj povedati, kakor o drugih jezikih drugi prosti ljudje. — Današnjega časa govorijo tu okoli le še nekteri starci in starke slovansko in še tega skoraj ne smejo pred lastnimi otroci in drugo mladino, ker se jim posmejujejo, kajti tem, mladini namreč, se je materni jezik tako pristudil, da ga le čuti nočejo, tem manj se ga učiti. Zato se sme za gotovo pričakovati, da bode v 20—30 letih ko stari pomrô, slovanski jezik tukaj zginit, in da potem tukaj ne najdeš več Slovana, če bi tudi veliko denarja zanj ponudil.“ Tako je opisal Henning tamošnje nemškutarje. Govoril je kot prorok in razun denarja tudi res. L. 1751 se je v Wustrovu zadnji-krat slovanska božja služba opravljala. Bili so sicer še Slovani v zadnji polovici 18. stoletja po svojem bitju tam, ali ker so uradniki nenehajajo slovanski jezik zatirali, ljudstvo samo pa tudi ne dosti zanj maralo, je zdaj, kakor popotniki trdijo, popolnoma izginil in prebivalci govorijo zdaj tam ravno tako popačeno nemščino, kakor so prej govorili popačeno slovansčino. Glejte sad nemškutarije!

Dopis.

Iz Loč, fare sv. Duha. Milo pogledujem v prijazno dolino, v kateri se nahaja precej lepih senokoš in rodovitnih njiv; v dolino, katero obdajajo prijazni hribi, nasajeni sploh z vinskimi trtami, od katerih se dobiva precej žlahtnega vina, ki se prodava blizu pa tudi v oddaljene kraje, in po katero pridejo Kranjci, Korošci in Nemci, in od katerih Ločani mnogo denarja dobijo.

Ako se pa duševno oko ozre v ta kraj, človeka zlo srce zaboli, ker v celim velikem okraju nobenega moža ni, ki bi imel ali bral slovenske časnike, razun častivrednega župnika Jožefa V. in gosp. učitelja Janeza M., vsi drugi berejo in imajo večidel le nemške časnike in med njimi še najraje take, ki psujejo Slovence in grajajo duhovne.

Zdaj pa vprašam, kaj je neki krivo, da je temu tako, ali so krivi Nemci ali pa Slovenci sami?

Po mojem mnenju so temu največ krivi Slovenci sami, ker pravijo, kar sem že večkrat čul: „Ako bodemo tirjali, da se bo v naših ljudskih šolah le samo slovenski učilo in v uradnih in pisarnah le samo slovenski uradovalo, bodo Nemci rekli, da nismo izobraženi, in naša trgovina bo pešala, posebno ona z vinom. Ako Nemec za njega pismeno popraša, piše le v nemškem jeziku.“ Take in enake besede sem čul od možev, ki so precej veljavni v našem kraju. Ali